

*В. В. ВАЛУЕЎ, Г. А. ЛОСЬ, В. Ц. СЯМАШКА,
Ю. М. СЕЛЮКОЎ, В. С. ШАХОЦЬКА*

СТАНАЎЛЕННЕ І РАЗВІЦЦЁ ФЕРМЕРСКІХ ГАСПАДАРАК БУЛЬБАВОДЧАГА НАКІРУНКУ ВА ЎМОВАХ БЕЛАРУСІ

Рыначныя адносіны мяркуюць наяўнасць розных формаў уласнасці і суб'ектаў гаспадарання. У сельскагаспадарчай вытворчасці Рэспублікі Беларусь на сучасным этапе грамадскія формы гаспадарання існуюць у асобе калгасаў, саўгасаў, а як дадатак да іх знаходзяць развіццё розныя дапаможныя сялянскія і фермерскія гаспадаркі рознай вытворчай спецыялізацыі.

Выдзяляюцца тры формы гаспадарання, якія развіваюцца на асабістай працы і індывідуальнай уласнасці: асабістыя дапаможныя, сялянскія і фермерскія гаспадаркі. Стварэнне сялянскіх гаспадарак фермер-

скага тыпу адбываецца на базе арганізацыі новых гаспадарак па-за калгасамі і саўгасамі на землях спецыяльнага фонду зямельнага запасу, у межах грамадскіх структур з выдзяленнем ім сродкаў вытворчасці і зямлі ў памеры долевага ўдзелу ў грамадскай гаспадарцы; развіццё асабістых дапаможных гаспадарак пры расфарміраванні эканамічна стратных калгасаў і саўгасаў.

У любым выпадку асноўнымі прынцыпамі фарміравання новых вытворчых формаў у сельскай гаспадарцы з'яўляецца добраахвотны выбар арганізацыйна-прававой формы гаспадарання; пры забеспячэнні поўнай эканамічнай і юрыдычнай самастойнасці стварэнне роўных умоў выкарыстання аб'ектаў вытворчай і сацыяльнай інфраструктуры; сацыяльная справядлівасць і гарантованая ахова правоў і законных інтарэсаў работнікаў уноў створаных гаспадарак. Фермерскія гаспадаркі не могуць функцыянаваць адасоблена, прымаючы на сябе ўсе работы па арганізацыі і выкананні сельскагаспадарчага працэсу, а таксама па забеспячэнні і збыце. Існуе неабходнасць аб'яднання капіталу і функцый, стварэння змяшаных і сумесных прадпрыемстваў і фірмаў па перапрацоўцы, забеспячэнні, гандлі, абслугоўванні тэхнікі і абсталявання з мэтай эфектыўнага гаспадарання і аховы ад кан'юнктуры рынку.

Узнікненне новых структурных фарміраванняў у аграрным сектары рэспублікі дае магчымасць выкарыстаць дадатныя бакі рыначнай сістэмы для павышэння эфектыўнасці вядзення сельскагаспадарчых галін, як раслінаводчых, так і жывёлагадоўчых. Перш-наперш асабістая зацікаўленасць непасрэднага вытворцы (фермера) у выніках сваёй працы прымусіае яго выкарыстоўваць самыя перадавыя тэхналогіі, матэрыялы і механізмы, а свабода выбару арганізацыйных структур дзаваліае чалавеку займацца справай, якая алпавядае яго інтарэсам, ведам і жаданню, што ўрэшце спрыяльна адбіваецца на выніках вытворчасці. Рыначная сістэма стварае ўмовы для поўнага выкарыстання прадпрымальніцкай здольнасці фермера, яна зводзіцца да наступных асноўных палажэнняў: ініцыятыва злучэння рэсурсаў (зямлі і сродкаў працы) у адзіны працэс вытворчасці і забеспячэння атрымання прыбытку; прыманне асноўных, часта нестандартных рашэнняў у працэсе вядзення фермерскай гаспадаркі: наватарства, заснаванае на ўвядзенні ў вытворчасць на камерцыйнай аснове новых тэхналогій, танных рэсурсаў, найбольш рэацыйных формаў арганізацыі вытворчасці; гаспадарчая рызыка, паколькі ў рыначных умовах прыбытак не гарантованы, а ўзнагародай за працу можа быць і страта, якая прывядзе да банкруцтва.

Узнікненне фермерскіх гаспадарак побач з трансфармаванымі ў новых умовах калектыўнымі гаспадаркамі стварае канкурэнцыю як механізм кантролю за эфектыўнасцю вытворчасці ў асабістых і дзяржаўных інтарэсах. Разам з тым неабходнымі з'яўляюцца ўдзел і падтрымка ўрада, дзяржаўных органаў у справе станаўлення і развіцця фермерскіх гаспадарак. Гэта перш-наперш стварэнне роўных эканамічных умоў для дробнага і буйнога прыватнага і грамадскага бізнесу шляхам прыняцця заканадаўчых актаў, якія забяспечваюць свабоду выбару, прадпрымальніцтва, падатковую палітыку, што садзейнічае эфектыўнаму вядзенню галіны. Менавіта ў гэтай вобласці ў рэспубліцы ў цяперашні час праводзіцца пэўная работа. Разам з тым неабходна надаць больш увагі стварэнню роўных умоў з калгасамі і саўгасамі сялянскім і фермерскім гаспадаркам па мэтавым выдзяленні тэхнікі і будаўнічых матэрыялаў, тэхнічным абслугоўванні машын і абсталявання, іх пунктым і капітальным рамонтзе, а таксама стварэнні спецыяльных пунктаў рамонту, працату трактароў і аўтамабіляў з фермерскімі долямі, працягваць навучанне будучых фермераў за кошт сродкаў дзяржбюджэту. Улічваючы цяжкасці пераходнага перыяду, мэтазгодна пашырыць функцыі і сферу прыкладання ўтворанага спецыяльнага крэдытнага

фонду льготнага абслугоўвання сялянскіх і фермерскіх гаспадарак. У 1993 г. гэты фонд склаў 3 млрд руб. У далейшым прадугледжваюцца льготы па пакрыцці фермерам да 50% кошту набываемых імі мінеральных угнаенняў, сродкаў аховы, да 30% кошту гаруча-змазачных матэрыялаў, племянной жывёлы, насення эліты і першай рэпрадукцыі, а таксама 50%-ная кампенсацыя расходаў па страхаванні пасаваў і гібелі жывёл.

Асаблівае месца ў сусветнай практыцы займаюць пытанні стварэння і функцыянавання фермерскіх гаспадарак па вытворчасці экалагічна чыстай прадукцыі пры захаванні і павелічэнні ўрадлівасці глебы з улікам эканамічных і сацыяльных патрабаванняў. У цяперашні час адбываецца працэс далейшага развіцця спецыялізацыі і канцэнтрацыі галіны бульбаводства на базе фермерскіх гаспадарак па дакладным таварна-гаспадарчым прызначэнні прадукцыі: вырошчванне насенных, прадуктовых і тэхнічных клубняў. Такім чынам, стварэнне і развіццё фермерскіх бульбавадчых гаспадарак патрабуе ў якасці арганізацыйнай асновы распрацоўкі навукова-абгрунтаваных нарматываў, што з'яўляюцца эканамічным фундаментам пабудовы праектных мадэляў з розным узроўнем спецыялізацыі бульбаводства і рацыянальным спалучэннем яго з іншымі галінамі раслінаводства і жывёлагадоўлі, якія могуць быць выкарыстаны фермерамі пры арганізацыі свайго асабістага падворка.

У Рэспубліцы Беларусь фермерства пачало развівацца з 1990 г., і за першы год былі арганізаваны толькі 84 гаспадаркі рознага вытворчага накірунку, у 1992 г. — 2374, а ў 1993 г. — колькасць іх узрасла да 2730 сялянскіх гаспадарак фермерскага тыпу. Ім належыць 0,6% сельскагаспадарчых угоддзяў, у тым ліку доля ворнай зямлі складае 0,8%. Сярэдні памер гаспадаркі вызначаецца 20 га сельскагаспадарчых угоддзяў і 12 га ворнай зямлі. На долю фермераў прыпадае 0,4% бульбянога поля рэспублікі, што складае 6,1 тыс. га, у сярэднім у адной гаспадарцы пад бульбу занята 1,3 га, або 10% у структуры пасяўных плошчаў. Фермерскія гаспадаркі вырасілі 20 тыс. т збожжа, 32 тыс. т бульбы, атрымалі 2,3 тыс. т мяса і 6,4 тыс. т малака.

Самы вялікі памер пасяўных плошчаў, занятых пад бульбу, у фермераў Магілёўскай вобласці складае 2,3 га, Гомельскай — 1,8 і Мінскай — 1,6 га, або 12—14% у агульнай структуры пасаваў, у той час як у Віцебскай вобласці 0,7 га і Брэскай толькі 0,2 га, або 4—5% пасаваў.

Праведзены аналіз разовага статыстычнага абследавання групы фермерскіх гаспадарак Мінскай вобласці за 1992 г. даў магчымасць вызначыць, што гаспадарак з плошчай бульбянога поля да 2 га было 46, або 9% ад агульнай колькасці. Да 5 га бульбы вырошчваюць 74% фермерскіх гаспадарак з сярэднім памерам плошчы па гэтай групе 3,4 га, ад 5,1 да 10 га (у сярэднім 8,4 га) — 20% і толькі 6% маюць памер бульбянога поля звыш 10 га. Па аналізуемай сукупнасці ў фермерскіх гаспадарках бульба займае 30% у структуры пасаваў, на долю збожжавых прыпадае 52, кармавых — 13 і 5% занята іншымі культурамаі (лён, пукровыя буракі, гародніна). Па сваёй вытворчай спецыялізацыі гэтыя гаспадаркі чыста раслінаводчага накірунку маюць у сярэднім 3 галавы буйной рагатай жывёлы і свіней.

Забяспечанасць тэхнічнымі спадкамі характарызуецца наступнымі паказчыкамі: на кожную гаспадарку прыпадае прыкладна два трактары, а сярод 46 абследаваных фермерскіх падвор'яў у трох з іх няма наогул, больш чым палова фермераў мае толькі па адным трактары, некаторыя набылі па два рознага класа магутнасці. Палова фермераў не мае аўтатранспарту, а ў чатырох фермерскіх сем'ях па два аўтамабілі. Амаль кожнай гаспадарцы, або 78%, належыць па адной бульба-саджалцы і бульбакапалцы, а адна гаспадарка мае два бульбаўборачныя камбайны. Разам з тым у фермераў, якія вырошчваюць бульбу, няма машын па сартаванні, ахове ад шкоднікаў і хваробаў, адсутні-

чаюць малагабарытныя сховішчы і выкапаныя клубні даводзіцца захоўваць у звычайных капцах, на што затрачваецца шмат саломы і працы, павялічваюцца страты. Праектныя арганізацыі сёння не распрацоўваюць спецыяльных сховішчаў для фермераў, а ў будучыні гэта будзе неабходным, паколькі фермеры пачнуць вырошчваць не толькі харчовыя клубні, але і створаць пэўную канкурэнцыю ў вытворчасці насеннага матэрыялу.

Праведзенае групуванне фермерскіх гаспадарак паказала, што больш высокая ўраджайнасць адзначана ў другой групе гаспадарак, якія маюць 5—10 га бульбы. Тут яна атрымана ў памеры 127 ц/га, у той час як у першай гэты паказчык склаў 92 і ў трэцяй — толькі 47 ц/га, адпаведна было ўнесена мінеральных угнаенняў у фізічным вылічэнні: па I групе — 163 кг, па II — 477 і па III групе — 107 кг. Тлумачыцца гэта перш за ўсё парушэннем тэхналагічнай дысцыпліны пры вырошчванні і ўборцы бульбы, адсутнасцю шмат у каго з фермераў агра-тэхнічнага мінімуму, а значыць, і недахопам у асобных выпадках рабочай сілы для выканання работ у аптымальных тэрмінах. Тут і размяшчэнне вырошчваемых сельскагаспадарчых культур без уліку іх чаргавання ў часе і прасторы, г. зн. калі яшчэ не вызначаны севазвароты, нізкая забяспечанасць угнаеннямі ў найбольш рацыянальных суадносінах па элементах жыўлення. Да таго ж сярэдняя фермерская сям'я складаецца з чатырох чалавек, сярод якіх толькі два працаздольныя.

Аналіз стану фермерства ў бульбаходчай галіне рэспублікі паказаў, што гэтая форма гаспадарання знаходзіцца на стадыі пачатковага развіцця і станаўлення і пакуль што адстае ад міжнародных паказчыкаў. Так, у развітых у бульбаходчых адносінах краінах сярэдні памер фермерскага зямельнага ўчастка складае: у Даніі — 30,7, Францыі — 27, Германіі — 17 га. У Нідэрландах сярэдні памер фермы роўны 40 га, пры гэтым 10 га адводзіцца пад бульбу. У ЗША фермерская гаспадарка мае плошчу бульбы ў сярэднім 19 га. Разам з тым каля 30% таварнай бульбы вырошчваюць буйныя спецыялізаваныя гаспадаркі, дзе пад гэтую культуру адводзяць ад 40 да 100 га і атрымліваюць ураджай клубняў па 470—550 ц/га. Лепшыя бульбаходчыя фермы атрымліваюць з гектара па 700 долараў чыстага прыбытку. Фермерскія гаспадаркі ў замежных краінах уяўляюць сабой самастойныя спецыялізаваныя прадпрыемствы з паркамі неабходных сельскагаспадарчых машын і абсталявання, сховішчамі для клубняў рознага таварнага прызначэння.

Для дасягнення адзначаных памераў вытворчасці неабходна працаваць праектныя мадэлі па арганізацыі новых фермерскіх гаспадарак бульбаходчай спецыялізацыі і ўдасканальвання наяўных. У выніку даследаванняў зроблена нарматыўна-ацэначнае абгрунтаванне чатырох тыпаў фермерскіх гаспадарак: I — вытворчасць таварнай бульбы і збожжа; II — вырошчванне бульбы, збожжа і шматгадовых траў; III — вытворчасць малака і бульбы; IV — вытворчасць малака, бульбы і збожжа. Па кожным з гэтых тыпаў вызначаны мадэлі гаспадарак для сям'яў, якія складаюцца з 3, 4 і 6 чалавек, пры прадукцыйнасці зямельных угоддзяў па выхадзе кармавых адзінак з гектара 35, 40, 45 ц. Аптымізацыя асноўных параметраў мадэляў фермерскіх гаспадарак бульбаходчага накірунку здзейснена пры дапамозе метаду лінейнага праграмавання з выкарыстаннем ЭВМ.

У залежнасці ад колькасці працаздольных членаў сям'і і ўзроўню прадукцыйнасці зямлі абгрунтаваны вытворчыя параметры мадэляў бульбаходчых фермерскіх гаспадарак (табл. 1).

З табл. 1 відаць, што гаспадаркі першага вытворчага тыпу маюць чыста раслінаводчы накірунак і вызначаюцца наступнымі параметрамі: плошча сельскагаспадарчых угоддзяў 39—71 га, у тым ліку 38—69 га ворнай зямлі, пры наяўнасці ўмоўных адзінак жывёлы 4—5 галоў, у тым ліку кароў і свіней 2—3 галавы, плошча пад пасевамі бульбы 13—24 і збожжавых 24—44 га. Другі тып характарызуецца наступнымі

Таблиця 1. Асноўныя параметры мадэляў фермерскіх гаспадарак бульбавадчага накірунку

Паказчык	Тып гаспадаркі					
	I			II		
	Склад сям'і, чалавек					
	3	4	6	3	4	6
Плошча сельскагаспадарчых угоддзяў, га	39	49	71	44	54	75
У тым ліку ворнай-зямлі, га	38	47	69	43	52	73
Пасяўныя плошчы, га:						
збожжавыя	24	30	44	17	21	29
бульба	13	16	24	13	16	25
кармавыя	0,8	0,8	0,8	13	15	19
іншыя	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Таварная прадукцыя, т:						
збожжа	60—90	80—100	110—150	40—55	50—70	70—90
бульба	200—280	240—330	340—470	200—280	240—330	355—485
сена шматгадовых траў	—	—	—	40—50	50—70	70—95
малако	—	—	—	—	—	—
Наяўнасць БРЖ, галоў	3	3	4	3	3	4
у тым ліку кароў	1	1	1	1	1	1
Свіней	2	2	3	2	2	3

Паказчык	Тып гаспадаркі					
	III			IV		
	Склад сям'і, чалавек					
	3	4	6	3	4	6
Плошча сельскагаспадарчых угоддзяў, га	26	32	47	30	37	54
У тым ліку ворнай зямлі, га	17	21	30	22	26	38
Пасяўныя плошчы, га:						
збожжавыя	6	7	11	11	12	19
бульба	5	6	7	5	6	8
кармавыя	6	8	12	6	8	11
іншыя	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Таварная прадукцыя, т:						
збожжа	—	—	—	10—20	15—25	20—35
бульба	60—105	110—120	130—140	50—95	110—120	125—145
сена шматгадовых траў	—	—	—	—	—	—
малако	49	61	90	49	61	90
Наяўнасць БРЖ, галоў	25	32	47	25	32	47
у тым ліку кароў	12	15	21	12	15	21
Свіней	2	2	3	2	2	3

памерамі сельскагаспадарчых угоддзяў: 44—75 га, сярод іх 43—73 га ворнай зямлі, бульба займае 13—25 га, збожжавыя — 17—29 і шматгадовыя травы — 13—19 га, 3—4 умоўныя адзінкі жывёлы, у тым ліку кароў 1 і 2—3 галавы свіней. Трэці тып мае 26—47 га сельскагаспадарчых угоддзяў, у тым ліку ворнай зямлі 17—30 га. На долю бульбы прыпадае 6—7 га, збожжавыя займаюць 6—11, кармавыя — 6—12 га, што дае магчымасць гадаваць 25—47 галоў буйной рагатай жывёлы, у тым ліку 12—20 кароў. Чацвёрты тып забяспечвае замацаванне за фермерскай гаспадаркай 30—54 га сельскагаспадарчых угоддзяў, у тым ліку ворнай зямлі 22—38 га, бульбы — 5—8, збожжавых і кармавых культур — ад 6 да 11 га. Колькасць галоў буйной рагатай жывёлы 25—47, у тым ліку кароў 12—20 галоў. Такія тыпы гаспадарак маюць магчымасць вытвараць таварную прадукцыю ў наступных аб'ёмах. Па I тыпе: бульбы 200—470 і 60—150 т збожжа; II — бульбы 200—485, збожжа 42—100 і сена шматгадовых траў 40—95 т; III — малака 50—

90, бульбы 60—100 т; IV — малака 50—90, бульбы 60—140 і збожжа 13—25 т.

Вартасныя паказчыкі разлічаны па цэнах на 01.06.93 г. з карэкціраваннем у адпаведнасці з індэксамі росту цэнаў, яны маюць адносна разліковы характар. У адпаведнасці з гэтым больш эфектыўнымі былі мадэлі гаспадарак чыста бульбавадчага накірунку з вытворчасцю таварнага збожжа. У гэтым тыпе на аднаго ўмоўнага работніка за год прыпадае 2—4 млн руб. валавога даходу. Бульбавадчыя фермерскія гаспадаркі, якія маюць у сваім складзе буйную рагатую жывёлу малочнага накірунку, як без вытворчасці таварнага збожжа, так і з яго вытворчасцю забяспечваюць агрыманне валавога даходу на аднаго ўмоўнага работніка ў памеры 1,3—2 млн руб. за год.

Ва ўмовах сталых рыначных адносін, адпрацаваных вытворча-камерцыйных сувязяў і пастаянных рынкаў збыту фермер зробіцца спецыялістам сваёй справы і перш-наперш прадпрыемцам. З гэтай прычыны ўсе распрацаваныя мадэлі будуць жыццяздольнымі і дзейнымі ў канкрэтных вытворчых умовах, і гэта характарызуе такі паказчык, як выкарыстанне рэзерву рабочай сілы ў фермерскай гаспадарцы. З гэтага пункту гледжання на першае месца выходзяць гаспадаркі малочнай жывёлагадоўлі з вытворчасцю таварнай бульбы, а таксама бульбы і збожжа (III і IV тыпы). Тут фонд рабочага часу выкарыстоўваецца цалкам, недахоп яго ў асобных выпадках у 1—2% можа быць кампенсаваны за кошт больш інтэнсіўнай работы на працягу рабочага дня ў летні перыяд або прыцягненнем дадатковага работніка ў самы напружаны перыяд і на кароткі тэрмін.

Чыста раслінаводчыя гаспадаркі (I і III тыпы) з вытворчасцю бульбы маюць рэзерв нявыкарыстанага часу да 16%. Гэты рэзерв (звычайна ў зімовы перыяд) можа быць выкарыстаны або накіраваны на які-небудзь іншы від камерцыйнай дзейнасці.

Агульная велічыня валавога даходу ў такіх структурных фарміраваннях рыначнага тыпу залежыць ад памеру і ўзроўню прадукцыйнасці зямельных угоддзяў, вызначанай вытворчай спецыялізацыі, што дае магчымасць атрымаць ад 3,4 да 15,6 млн руб. У разліку на аднаго ўмоўнага работніка ў бульбавадчых фермерскіх гаспадарках I і II тыпаў прыпадае 2,2—2,9 млн руб. за год і III і IV — ад 1,6 да 1,9 млн руб., адпаведна на 100 га сельскагаспадарчых угоддзяў — ад 11,1 да 14,7 млн руб.

Для ажыццяўлення вытворчай дзейнасці гэтым гаспадаркам неабходна мець вытворчых фондаў у памеры ад 44 да 84 млн руб. на адну гаспадарку. Раслінаводчыя гаспадаркі патрабуюць меншай фондазабяспечанасці (I і II тыпы) — у сярэднім 1 млн руб. на 1 га зямельных сельскагаспадарчых угоддзяў у параўнанні з жывёлагадоўчымі (III і IV тыпы), дзе неабходна мець фондаў у 1,5—1,7 раза больш.

Адпрацоўка прапанаваных бульбавадчых мадэляў праведзена на двох фермерскіх гаспадарках бульбавадчай спецыялізацыі ў Вілейскім раёне Мінскай вобласці. Гэта сям'я фермера І. Голуба, якая складаецца з трох чалавек, два з іх працаздольныя, і сям'я І. Шумскіх — чатыры чалавекі, тры з іх працаздольныя (табл. 2).

Фермеры валодаюць адпаведна 12 і 10 га зямлі. Жывёлагадоўля мае натуральны характар і практычна выкарыстоўваецца для асабістых патрэб сям'і. Першая сям'я вырошчвала збожжавыя на плошчы 4 га, бульбу — 2 і кармавыя — 2 га. У другой сямейнай фермы 4 га збожжавых, 3,5 — бульбы, 2,1 — кармавых культур і 0,4 га гародніны. Атрымана збожжавых па 20 і бульбы па 90—100 ц/га. Было прададзена 4 т збожжа і 14 т бульбы (I сям'я) і 20 т бульбы (II сям'я). Фермерская гаспадарка І. Голуба мае адзін трактар, бульбасаджалку, а фермер І. Шумскі — два трактары, два аўтамабілі, па адной бульбасаджалцы і бульбакапалцы.

Разлікі паказалі, што для паўнакроўнай гаспадарча-вытворчай дзей-

Табліца 2. Аптымiзацыя памераў і структуры вытворчасці фермерскіх гаспадарак бульбавадчага накірунку ў Вілейскім раёне Мінскай вобласці

Паказчык	Склад сям'і I. Голуба 3 чалавекі, у тым ліку 2 працаздольныя					Склад сям'і I. Шумскага 4 чалавекі, у тым ліку 3 працаздольныя				
	фактычна, 1992 г.	мадэльны тып гаспадаркі				фактычна, 1992 г.	мадэльны тып гаспадаркі			
		I	II	III	IV		I	II	III	IV
Плошча сельскагаспадарчых угоддзяў, га	12	39	44	26	30	10	49	54	32	37
У тым ліку ворнай зямлі	8	38	43	17	22	10	47	52	21	26
Пасяўныя плошчы, га:										
збожжавыя	4	24	17	6	11	4	30	21	7	12
бульба	2	13	13	5	5	3,5	16	16	6	6
кармавыя	2	0,8	13	6	6	2,1	0,8	15	8	8
іншыя	—	0,2	0,2	0,2	0,2	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2
Наяўнасць БРЖ, галоў	2	3	3	25	25	2	3	3	32	32
у тым ліку кароў	1	1	1	12	12	1	1	1	15	15
Свіней	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Таварная прадукцыя, т:										
збожжа	4	70	48	—	15	4	90	60	—	18
бульба	14	218	218	70	70	20	278	278	93	93
сена шматгадовых траў	—	—	45	—	—	—	—	55	—	—
малака	—	—	—	49	49	—	—	—	61	61

насці першая фермерская гаспадарка павінна за год поўнага асваення прынятай праграмы развіцця мець сельскагаспадарчых угоддзяў мінімум 27 га і максімум 44 га, або ў 2,0—4,5 раза больш за фактычнае, у тым ліку 17—43 га ворнай зямлі. У залежнасці ад прынятай спецыялізацыі і пры развіцці жывёлагадоўчага накірунку можна будзе мець 25 галоў жывёлы, у тым ліку 12 кароў. Другая фермерская гаспадарка мае большы рэсурс працы. Значыць, памер плошчы сельскагаспадарчых угоддзяў павінен тут скласці мінімум 32 га і максімум 54 га, у тым ліку 12—52 га ворнай зямлі, адпаведна пры малочна-бульбавадчай спецыялізацыі колькасць галоў буйной рагата жывёлы дасягне 32, з іх 15 кароў. Гэтыя фермы могуць вырошчваць на 13 і 16 га бульбу пры раслінаводчым накірунку вытворчасці, або на 5 і 6 га пры наяўнасці таварнай жывёлагадоўлі. Занятасць работнікаў асноўнай вытворчасці ўзрастае ад 20 да 80—100% і прыбытковасць гаспадаркі павялічваецца ў 8—15 разоў.

Вывады

1. Распрацаваныя мадэлі бульбавадчых фермерскіх гаспадарак могуць быць зыходнай базай для арганізацыі новых структурных фарміраванняў у сельскай гаспадарцы і ўдасканалвання ўжо існуючых у рыначных умовах.

2. Для рацыянальнай арганізацыі вытворчасці і поўнага выкарыстання працоўных і матэрыяльных рэсурсаў фермерская гаспадарка можа мець параметры:

раслінаводчага накірунку па вытворчасці бульбы павінна мець на аднаго работніка не менш за 19—22 га зямлі, у тым ліку пад бульбай 6—7 га, пад збожжавымі 12—13 га;

бульбавадчая гаспадарка з вытворчасцю таварнага малака вызначаецца наступнымі памерамі: 12—14 га сельскагаспадарчых угоддзяў, у тым ліку 9—10 га ворнай зямлі, пры гэтым бульба займае 2—2,5 га, збожжавыя — 2,6—3 га;

пры вытворчасці таварнага збожжа пасевы павялічваюцца да 5 га. Такія гаспадаркі могуць гадаваць прыкладна 12 галоў буйной рагатай жывёлы, у тым ліку 6 кароў на аднаго працаздольнага работніка.

3. Распрацаваныя праекты тыпавых мадэляў даюць магчымасць наладзіць работу ў гаспадарцы з такім разлікам, каб рабочая сіла фермерскай сям'і выкарыстоўвалася найбольш рацыянальна і раўнамерна на працягу года і мела такое спалучэнне культур і падбор жывёлы, якія забяспечвалі б атрыманне прыбытку за вырабленую і рэалізаваную прадукцыю, што змог бы кампенсаваць затраты і дазволіў бы весці расшыранае ўзнаўленне фермерскага падворка.

Summary

Design procedure and standard indices of potato-growing private farms in combination with other branches of plant growing and animal husbandry are developed.

*БелНДІ бульбаводства,
БелНДІ эканомікі і інфарматыкі*

*Паступіў у рэдакцыю
20.01.94*